

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
дисертації Венгрин Дар'ї Володимирівни
«Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України»,
яка подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 10 – Природничі науки
за спеціальністю 106 – Географія

1. Оцінка роботи здобувача у процесі підготовки дисертації і виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи. У процесі роботи над дисертаційним дослідженням на тему «Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України» аспірантка Венгрин Дар'я Володимирівна чітко дотримувалася індивідуального плану наукової роботи та успішно виконала індивідуальний навчальний план у повному обсязі, продемонструвавши високий рівень теоретичної підготовки, відповідальність та здатність до самостійної науково-дослідної діяльності. Під час виконання дисертаційного дослідження Венгрин Дар'я Володимирівна продемонструвала здатність до проведення комплексних суспільно-географічних досліджень, застосування сучасних методів просторового аналізу, статистичного моделювання та оцінювання урбанізаційних процесів, а також високий рівень наукової комунікації та міжнародної академічної активності. За час навчання в аспірантурі Венгрин Дар'я Володимирівна оволоділа компетентностями, необхідними для здійснення самостійних наукових досліджень у сфері суспільної географії, зокрема навичками аналізу урбанізаційних процесів і урбанізованих просторів, умінням застосовувати загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, розробляти методичний інструментарій оцінювання сталого розвитку урбанізованих просторів, а також представляти та апробувати результати власних досліджень на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, семінарах та воркшопах.

2. Обґрунтування вибору теми дослідження. Урбанізація належить до провідних глобальних процесів сучасності та є одним із визначальних чинників соціально-економічного і просторового розвитку територій. Зростання чисельності міського населення, ускладнення функцій міст, формування агломераційних систем та посилення просторової концентрації населення і господарської діяльності зумовлюють необхідність дослідження урбанізованих просторів як складних суспільно-географічних систем. Водночас урбанізаційні процеси характеризуються значною просторовою диференціацією, що впливає на рівень і якість життя населення, ефективність територіальної організації господарства та досягнення цілей сталого розвитку.

Для України проблема розвитку урбанізованих просторів набуває особливої актуальності в умовах сучасних суспільних викликів. Військова агресія російської федерації проти України, що триває з 2014 року, та повномасштабне вторгнення у 2022 році спричинили масштабні зміни у функціонуванні міст і регіонів, системах розселення населення, міграційних процесах, інфраструктурному забезпеченні та просторовій організації суспільства. Значних трансформацій зазнали урбанізовані простори, для яких питання безпеки, стійкості, адаптивності та післявоєнного відновлення стали визначальними напрямками розвитку. У цих умовах особливого значення набуває дослідження урбанізованих просторів України з позицій суспільної географії, оцінювання рівня урбанізації та сталого розвитку, виявлення просторових диспропорцій і трансформаційних тенденцій, а також обґрунтування підходів до забезпечення сталої урбанізації та підвищення міської стійкості. Саме цим зумовлені актуальність, наукова значущість і практична цінність обраної теми дисертаційного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є встановлення суспільно-географічних особливостей урбанізованих просторів України для подальшої розробки рекомендацій щодо відновлення та сталого розвитку.

Для досягнення мети було визначено такі **завдання:**

1. Розкрити поняттєво-термінологічний апарат суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів з урахуванням сучасних теоретичних підходів.
  2. Виконати аналіз попередніх досліджень щодо вивчення урбанізації та урбанізованих просторів у зарубіжній та українській суспільній географії;
  3. Обґрунтувати урбанізовані простори як об'єкт суспільно-географічних досліджень;
  4. Дослідити сучасні форми урбанізації та розкрити зміст понять сталості та стійкості урбанізованих просторів;
  5. Розробити методичний інструментарій суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів;
  6. Охарактеризувати часові та територіальні особливості урбанізаційних процесів в Україні, а також ієрархічну структуру міського розселення;
  7. Виявити особливості проявів сталої урбанізації та регіональну специфіку урбанізованих просторів України;
  8. Проаналізувати вплив вимушених міграцій на трансформацію урбанізованих просторів України;
  9. Дослідити зміни урбанізованих просторів внаслідок війни;
  10. Узагальнити міжнародний досвід відновлення урбанізованих просторів та можливості впровадження успішних практик для відновлення урбанізованих просторів України;
  11. Розкрити роль міської стійкості як ключового чинника сталої урбанізації на прикладі міста Харкова.
  12. Визначити основні проблеми та перспективи впровадження принципів сталої урбанізації у процесі відновлення урбанізованих просторів України.
- Об'єкт дослідження** – урбанізований простір як суспільно-географічна категорія.

Предмет дослідження – суспільно-географічні особливості урбанізованих просторів України в аспекті сталого розвитку та сучасних викликів.

Методологія дослідження. Методологічну базу дослідження складають наукові праці вітчизняних та закордонних географів, економістів, урбаністів, геоурбаністів, зокрема І. Гукалової, Н. Омельченко, К. Кравченко, К. Мезенцева, Л. Немець, К. Немця, Н. Провотар, К. Сегіди, О. Топчієва, О. Шаблія, Й. Тюнена, Е. Говарда, К. Сігте, А. Вебера, В. Кристаллера, О. Льоша, Ж. Готмана, М. Портера, А. Скотта, Е. Соджі, П. Тейлора, Дж. Фрідмана та інші. Окрім наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, у процесі написання дисертаційної роботи було використано довідкові джерела інформації, матеріали офіційної статистики, а також використано результати власних авторських досліджень.

Методи дослідження. Дослідження проводилось з використанням низки загальнонаукових та конкретнонаукових методів. У дослідженні використано комплекс загальнонаукових і конкретно-наукових методів: методи аналізу та синтезу (для виявлення особливостей урбанізаційних процесів на території України), індукції та дедукції (для поняттєво-термінологічного апарату дослідження, для встановлення взаємозв'язку між рівнем урбанізації та показниками сталого розвитку регіонів), системного аналізу (для виокремлення стадій урбанізації та етапів розвитку урбаністичних досліджень), узагальнення (для узагальнення отриманих результатів, формування впровадження сталої урбанізації для відновлення урбанізованих просторів України), опису (для характеристики та встановлення основних властивостей досліджуваних регіонів), порівняння (для співставлення між собою міжнародних та українських практик інтеграції мігрантів в урбанізованих просторах), математико-статистичний (для збору, обробки та обраховування даних рівня урбанізації, реальної урбанізації, ранг-розміру, сталості міста), графічний (для візуалізації отриманих результатів дослідження), прогнозування (для прогнозування подальшого розвитку урбаністичних просторів в Україні в умовах сучасних

викликів), ранжування (для встановлення рангів міст регіонів України). Серед конкретно-наукових методів використовувались наступні: порівняльно-географічний (для порівняння областей України за урбанізаційними процесами), картографічний (для візуалізації отриманих результатів) та інші. При виконанні дослідження використовувалися наступні джерела: наукові публікації, статті, статистичні щорічники, фундаментальні та періодичні видання, Інтернет-ресурси – офіційні сайти Державної служби статистики України та її регіональних відділів, Міжнародна організація з міграції (МОМ), Організації Об'єднаних Націй з населених пунктів (ООН-Хабітат).

3. Особистий внесок дисертанта в отриманні наукових результатів та їх новизна. Дисертація є самостійною завершеною роботою автора, в якій викладено результати власних досліджень, де запропоновано методичний підхід до оцінювання сталої урбанізації та визначено особливості її досягнення в умовах сучасних суспільних викликів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертаційній роботі:

вперше:

- виділено чотири типи сценаріїв урбанізаційних процесів в регіонах України: стійка контрурбанізація, нежиттєздатна контрурбанізація, нестала та стала урбанізація;

- в умовах сучасних викликів систематизовано прояви міської стійкості міста Харкова, що може слугувати основою для розробки практичних рекомендацій відновлення урбанізованих просторів України;

- розроблено систему індикаторів для оцінювання рівня сталого розвитку урбанізованих просторів України в умовах відновлення.

вдосконалено:

- поняттєво-термінологічний апарат суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів за рахунок уточнення понять «урбанізований простір», «урбанізаційні процеси»;

- поняття «стала урбанізація», як процес урбанізаційного розвитку території, що характеризується співвідношенням рівня урбанізації та індексу сталого розвитку, відображаючи здатність міських просторів забезпечувати економічний, соціальний і екологічний розвиток у довгостроковій перспективі;

- методичний інструментарій суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів шляхом включення до аналізу показників рівня урбанізації, реальної урбанізації, ієрархічної структури міських поселень та індикаторів сталого розвитку, що дало змогу здійснити типізацію регіонів України за особливостями урбанізаційних процесів і запропонувати підхід до оцінювання сталої урбанізації як взаємозв'язку між рівнем урбанізації та рівнем сталого розвитку територій;

отримали подальший розвиток:

- дослідження урбанізаційних процесів та урбанізованих просторів України шляхом включення до аналізу оцінювання рівня урбанізації, реальної урбанізації, ієрархічної структури міських поселень та індексу сталого розвитку, що дозволило визначити особливості просторової диференціації урбанізаційних процесів, здійснити типізацію регіонів України та оцінити рівень сталої урбанізації;

- встановлення ролі вимушених міграцій як чинника зміни урбанізованих просторів на прикладі країн світу та України;

- аналіз міжнародного досвіду урбанізованих просторів з огляду на можливість імплементації в Україні;

- обґрунтування можливостей впровадження сталої урбанізації для відновлення урбанізованих просторів України.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Дисертаційна робота є самостійним і завершеним науковим дослідженням, у межах якого автором здійснено аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових праць з проблем урбанізації, сталого розвитку та функціонування урбанізованих просторів. Проведено комплексне

суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України, оцінено рівень урбанізації, реальної урбанізації та сталого розвитку регіонів, здійснено типізацію урбанізаційних процесів і визначено сценарії сталої урбанізації. Виявлено особливості просторової диференціації урбанізаційних процесів, встановлено вплив вимушених міграцій і воєнних трансформацій на розвиток урбанізованих просторів, а також обґрунтовано можливості впровадження принципів сталої урбанізації у процесі відновлення територій України.

5. Наукове, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у поглибленні суспільно-географічних засад дослідження урбанізованих просторів України в умовах сучасних викликів та розвитку підходів до розуміння сталої урбанізації як взаємозв'язку між рівнем урбанізації та індексом сталого розвитку. У дисертації уточнено поняттєво-термінологічний апарат дослідження, розроблено методичний інструментарій оцінювання рівня сталого розвитку урбанізованих просторів та запропоновано систему індикаторів для аналізу їх функціонування в умовах післявоєнного відновлення. Також здійснено типізацію урбанізаційних процесів регіонів України та виокремлено чотири сценарії розвитку сталої урбанізації: стійка контрурбанізація, нежиттєздатна контрурбанізація, нестала та стала урбанізація. Важливе практичне значення мають результати дослідження міської стійкості Харкова, які можуть бути використані при підготовці програм відновлення міст України та формуванні політики підвищення стійкості урбанізованих просторів до сучасних викликів. Результати дослідження мають значення для розвитку сучасних суспільно-географічних та урбаністичних досліджень, зокрема в частині оцінювання сталої урбанізації, просторових наслідків вимушених міграцій та післякризового відновлення урбанізованих просторів.

Отримані результати можуть бути використані у роботі державних органів влади, міжнародних, громадських організаціях при формуванні політики сталого розвитку та програм післявоєнного відновлення територій. Результати

дослідження впроваджені у міжнародних науково-дослідних проєктів, зокрема «SAFU: Компетентнісна допомога для України» та «Міський хакатон з ревіталізації просторів студентських кампусів». Окремі положення дисертації впроваджені у навчальний процес кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, а також у діяльності громадських організацій у сфері регіонального та урбаністичного розвитку.

6. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 28 наукових праць, із яких: чотири статті у журналах, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus (із них дві у співавторстві), чотири статті у фахових виданнях України (із них одна у співавторстві), 20 публікацій – у матеріалах міжнародних і всеукраїнських конференцій.

7. Дотримання академічної доброчесності. На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць здобувача та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

8. Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися й обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, конгресах, а саме: Міжнародній науковій конференції аспірантів «Сучасний геопросторовий аналіз для майбутнього просторового планування» (Annual International Scientific Session of Doctoral Students «The contemporary geo-spatial analysis for the future spatial planning» (Орадя (Румунія), 2025), Міжнародній академічній конференції Aurora «DUAL – Dichotomies in Urban Agendas and Logics» (Неаполь (Італія), 2025),

Міжнародних науково-практичних конференціях студентів, аспірантів та молодих науковців «Регіон: суспільно-географічні аспекти» (м. Харків, 2016, 2017, 2018, 2019, 2023, 2024, 2025 рр.), Міжнародних науково-практичних конференціях «Регіон: стратегія оптимального розвитку» (м. Харків, 2017, 2022, 2023, 2025 рр.), воркшопі «Урбаністичний Харків: планування стійкого міського майбутнього» (м. Харків, 2025 р.), Міжнародній науково практичній конференції «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів» (м. Луцьк, 2025), Міжнародних науково практичних інтернет конференція (м. Луцьк, 2015, 2025), Міжнародній науково практичній інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (м. Переяслав-Хмельницький, 2017), Міжнародній науковій конференції «Львівська суспільна географія: виміри, виклики, контексти» (присвяченої 80-річчю кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія) (м. Львів, 2025), International Forum for Young Researchers (Харків, 2023), Всеукраїнській науковій конференції з міжнародною участю «Академічні та наукові виклики різноманітних галузей знань у 21-му столітті. Принципи CLIL в дії» (м. Харків, 2023 р.).

9. Оцінка структури, мови та стилю дисертації. Дисертаційна робота написана діловою українською мовою, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступний для сприйняття. Зміст, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН № 759 від 31.05.2019), і вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота Венгрин Дар'ї Володимирівни відповідає спеціальності 106 – Географія з галузі знань 10 – Природничі науки.

11. Результати обговорення та проведення презентації. Рекомендація дисертації до захисту. Здобувачем було представлено основні результати дисертаційної роботи на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна щодо попередньої експертизи дисертації у формі презентації і наукової дискусії після її завершення. За підсумком обговорення, дисертаційне дослідження було оцінено позитивно. Дисертаційна робота Венгрин Дар'ї Володимирівни виконана на високому науковому рівні та є завершеним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам чинного законодавства України.

Враховуючи високий рівень дослідження, актуальність, новизну, практичну цінність отриманих результатів та відповідність роботи спеціальності 106 – Географія дисертація Венгрин Дар'ї Володимирівни «Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України» рекомендується до захисту в спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 – Географія з галузі знань 10 – Природничі науки.

Головуюча
доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри соціально-економічної географії
і регіонознавства імені Костянтина Немця
факультету геології, географії, рекреації та туризму
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Катерина СЕГІДА